

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
«ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ»

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2010 ΤΕΥΧΟΣ 30

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ: 5702

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου

“ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”

Αλκιβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς

Τηλ.: 210-42.88.018 - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς, Τηλ. 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.

Κολοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΤΗΛ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

Διανέμεται ΔΩΡΕΑΝ

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή (ολική, μερική, περιληπτική, κατά παράφραση ή διασκευή απόδοσης) του περιεχομένου του περιοδικού με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογραφήσεως ή άλλο), χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

Τα ενυπόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ
Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ
Γ΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ANNA ΠΑΤΕΣΤΗ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ	ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ-ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΟΥΓΑΣ
ΟΙΚΟΝ. ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ:	ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ ΑΝΔΡΕΑΔΗ
ΥΠΕΥΘ. ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ & ΔΗΜΟΣ. ΣΧΕΣΕΩΝ:	ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ:	ΜΙΧΑΗΛΣ ΒΛΑΜΟΣ
	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΑΡΑΚΑΗΣ
	ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΛΙΕΡΗ
	ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Ετήσιες συνδρομές Μελών και πάσης φύσεως έκτακτες οικονομικές εισφορές Μελών και Φίλων του Συλλόγου μπορούν να κατατεθούν και στο Λογαριασμό 071/296045-13 της Εθνικής Τράπεζας

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

Η Αθηνά τείνων χείρα
(Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά)

ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.

Ανοίγει ο δρόμος για την ενοποίηση
των αρχαιολογικών χώρων Πειραιά

Σύμφωνα με την εφημερίδα "Καθημερινή" 30/4/2010, σε νέα εποχή εισέρχεται η ΕΑΧΑ Α.Ε. μετά την ψήφιση της νομοθετικής διάταξης που προβλέπει επέκταση των αρμοδιοτήτων της. Η Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας με τον διακριτικό τίτλο ΕΑΧΑ Α.Ε. μετονομάστηκε σε Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων και Αναπλάσεις Α.Ε.

Η αντικατάσταση της λέξης "Αθήνας" σηματοδοτεί σοβαρές ανατροπές στο αντικείμενο της "νέας" Εταιρείας. Αφενός τα έργα ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων, που παραμένουν ένας βασικός άξονας δράσης για την ΕΑΧΑ, παύουν να αφορούν αποκλειστικά το κέντρο της Αθήνας. Εν δυνάμει μπορεί να επεκταθούν σε όλη την ελληνική επικράτεια. Εδώ εκτιμήθηκε η τεχνογνωσία της ΕΑΧΑ, αλλά και τα αιτήματα άλλων πόλεων της χώρας για σχετικά προγράμματα στα ιστορικά κέντρα τους (Πειραιάς, Πάτρα, Δελφοί, Θήβα).

Αφαιτέρου η προσθήκη της λέξης "αναπλάσεις" επιτρέπει στους ιδύνοντες της Εταιρείας να αναλάβουν ρόλο και εκτός των αρχαιολογικών χώρων, κάτι που ίσχυε και με το προηγούμενο καθεστώς (αναπλάσεις κεντρικών πλατειών της Αθήνας πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες, και όχι μόνο). Αλλά η πολύπλευρη κρίση του λεγόμενου ιστορικού κέντρου της πρωτεύουσας ήρθε να αποκαλύψει το θεσμικό κενό ενός φορέα, που θα αναλάβει τις απαραίτητες δράσεις για την ανάκαμψη μιας τεράστιας περιοχής στην οικονομική και τουριστική καρδιά της πρωτεύουσας.

Η ΕΑΧΑ δεν αναλαμβάνει επισήμως αυτόν τον ρόλο, αλλά τίθεται στην εμπροσθοφυλακή μαζί με τον Οργανισμό Αθήνας, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής και τον Δήμο Αθηναίων. Στα καθήκοντα της Εταιρείας συμπεριλαμβάνονται η απομάκρυνση διαφημιστικών πινακίδων και η εκτέλεση προγραμμάτων και έργων ανάπλασης για τη δημιουργία αρχαιολογικών δικτύων και πάρκων και η υλοποίηση έργων περιβαλλοντικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος και χαρακτήρα.

Το βάρος των άμεσων πρωτοβουλιών της ΕΑΧΑ θα δοθεί στα ιστορικά-εμπορικά κέντρα της Αθήνας και του Πειραιά, ενώ σε προτεραιότητα μπαίνει η αναβάθμιση του άξονα της οδού Πειραιώς.

Ο ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΡΣΗ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΤΑΖ

ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Προέδρου του Συλλόγου
"Φίλοι Αρχαιολογικού
Μουσείου Πειραιά"

Το δημόσιο χρέος της χώρας μας είναι μια διαρκής απειλή στα θεμέλια της οικονομίας μας. Τα σκληρά μέτρα που ελήφθησαν οδηγούν σε υφεσιακή κατάσταση, πράγμα που σημαίνει ότι αν δεν ληφθούν γρήγορα αναπτυξιακά μέτρα με επενδύσεις, με ενδυνάμωση τομέων με προοπτική, θα ανατροφοδοτείται συνεχώς ο φαύλος κύκλος του χρέους σε ολοένα και διευρυμένη κλίμακα.

Ο χρόνος είναι ένας "εχθρικός παράγοντας", γιατί ήδη άρχισε να γυρνάει αντίστροφα. Εδώ που έχουμε φτάσει απαιτείται δράση πολεμικών συνθηκών. "Το καράβι πρέπει να ξεκολλήσει από την ξέρα". Χρειάζεται να περάσουμε από τις διακηρύξεις και τα νομοσχέδια, στο επίπεδο της πραγματικής οικονομίας, με κινήσεις που να δίνουν το στίγμα αναπτυξιακών πρωτοβουλιών και να μεταβάλλουν το κλίμα.

Η ναυτιλία, ο τουρισμός, ο πολιτισμός καθώς και νέοι τομείς της πράσινης οικονομίας είναι τα προνομιακά πεδία της Ελλάδας, ιδιαίτερα στη σημερινή δύσκολη συγκυρία. Το καμποτάζ για πλοία που δεν φέρουν κοινοτική σημαία είναι για τη χώρα μας μια επιζήμια "πολυτέλεια". Εξάλλου δεν υπάρχουν ελληνικά κρουαζιερόπλοια για να ανταγωνιστούν τα ξένα τρίτων χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η άρση επομένων του καμποτάζ είναι μια επιβεβλημένη ενέργεια. Υπολογίζεται ότι η χώρα μας θα κερδίζει 1,1 δισεκ. ευρώ κάθε χρόνο. Στην Ελλάδα επιβιβάστηκε και αποβιβάστηκε μόνο το 6,5% των επιβατών κρουαζιέρας, ενώ στην Ιταλία το 40%. Το 83% της παγκόσμιας κρουαζιέρας είναι υπό τον έλεγχο εταιρειών που το σύνολο των στόλων τους είναι νηολογημένο σε μη κοινοτικές σημαίες.

Ο Πειραιάς είναι, λόγω της γεωστρατηγικής του θέσης, ιδανικό λιμάνι για να αποτελέσει τη βάση της κρουαζιέρας για την Ανατολική Μεσόγειο. Το κέρδος για την πόλη και τη χώρα θα είναι πολλαπλό. Η τόνωση της αγοράς, η άνοδος της επισκεψιμότητας στους αρχαιολογικούς χώρους και στα Μουσεία, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας κ.α., είναι τα οφέλη από την άρση του καμποτάζ.

Πιστεύω ότι ήρθε ο καιρός να αναμετρηθούμε με τα διάφορα ταμπού της μεταπολίτευσης. Δεν έχουμε την πολυτέλεια να "κλωτσάμε" ευκαιρίες. Όσοι με τις πράξεις τους εμποδίζουν αυτή την εξέλιξη, στρέφονται στην ουσία εναντίον των συμφερόντων της χώρας. Και ας μιλάνε στο όνομα τους. Πολύ περισσότερο όταν ο ακτιβισμός τους φτάνει μέχρι και στην ομηρία ξένων τουριστών στο λιμάνι, αναπαράγοντας μια εικόνα, στο εξωτερικό, μιας Ελλάδας που διώχνει τους τουρίστες.

Οι επιφυλάξεις που υπάρχουν για την απασχόληση των Ελλήνων ναυτικών, θα αρθούν με την άρση του καμποτάζ. Η Ιταλία το αποδεικνύει. Στα ξένα κρουαζιερόπλοια έχουν βρει δουλειά πάνω από 4.000 Ιταλοί. Αυτό πιστεύω "τα λέει όλα".

Η ΑΡΧΑΙΑ ΙΑΤΡΙΚΗ: ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

εικ. 1

Ο Αχιλλέας περιποιείται το τραύμα του Πατρόκλου αφού έχει αφαιρέσει το βέλος. Κύλιξ Σωσία στο Βερολίνο, περί το 500 π.Χ.

εικ. 2 Ρωμαϊκή σαρκοφάγος με παράσταση γιατρού στο ιατρείο του. Πάνω στο ερμάριο η εργαλειοθήκη.

Η υπερβολή στα θέματα της υγείας που χαρακτηρίζει το σύγχρονο κόσμο, τα τεράστια ποσά που δαπανώνται για φάρμακα, ιατρεία, χειρουργεία και δίαιτες με σκοπό όχι τόσο την πρόληψη και τη θεραπεία ασθενειών, αλλά τη βελτίωση της ποιότητας και την παράταση της ζωής, αποτελούν ένα μοναδικό στην ιστορία φαινόμενο, όχι γιατί ο αρχαίος άνθρωπος αδιαφορούσε τάχα για την υγεία ή τη ζωή (συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο), αλλά λόγω της τελείως διαφορετικής αντίληψης που είχε για αυτά τα πράγματα. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αρχαία ιατρική δεν είναι συνεπώς μόνο ιστορικό, δεν αφορά δηλαδή στη γένεση της ιατρικής ως επιστήμης αλλά στην ουσία του αντικειμένου της: την αποκάλυψη ότι ο άνθρωπος αποτελεί κομμάτι της φύσης, και ότι η υγεία του συνίσταται στη διατήρηση της ισορροπίας όπως η ασθένεια στη διατάραξη της.

1. Ο Ιπποκράτης και η γένεση της επιστημονικής ιατρικής

1. Στην Μεσοποταμία και την Αίγυπτο, η ιατρική αποτελούσε ένα μίγμα από μαγικές φόρμουλες, δεισιδαιμονίες και εμπειρικές συνταγές για βότανα και μεθόδους θεραπείας. Την καθαρή μορφή της επιστήμης κατέκτησε -συχρόνως με τη γένεση της φιλοσοφίας- στην Ελλάδα. Οι πρώτοι γιατροί ήταν περιοδεύοντες θεραπευτές, υποχρεωμένοι να αντιμετωπίζουν καθημερινά κάθε λογής εξορκιστές, βοτανολόγους, εμπειρικούς χειρουργούς και μαίες. Κάποιες πόλεις (Κώ, Κνίδος) ήταν φημισμένες για τους γιατρούς τους. Η γένεση της ιατρικής, σύγχρονη με την ακμή του 5ου αι. συνδέεται με το όνομα του πιο γνωστού από αυτούς, του Ιπποκράτη της οικογένειας των Ασκληπιαδών της Κώ, που δραστηριοποιήθηκε στη Αθήνα, στο μεγάλο λοιμό του Πελοποννησιακού πο-

λέμου. Αν και κανένα από τα έργα που του αποδίδονται δεν είναι οίγουρα δικό του, τα συνδέει όμως όλα μια κοινή αντίληψη: η απόρριψη υπερφυσικών αιτιών και η θέληση για θεμελίωση της γνώσης σε συμπεράσματα που βασίζονται αποκλειστικά στη λογική και την παρατήρηση και της πράξης στην ηθική επιταγή. Έτσι, για τον περιοδεύοντα συγγραφέα της παλαιότερης ιπποκρατικής πραγματείας με το όνομα Επιδημίαι (που σημαίνει περιοδεΐες όχι επιδημικές ασθένειες): "Η διάγνωση των ασθενειών βασίζεται στη μελέτη της ανθρώπινης φύσης γενικά αλλά και της ιδιοσυγκρασίας του καθενός ανθρώπου, της ίδιας της ασθένειας, του αρρώστου, της αγωγής που συστήθηκε και του γιατρού που τη συνέστησε, γιατί και αυτό παίζει ρόλο στη βελτίωση ή επιδείνωση της κατάστασης. Ακόμη μπορούμε να αντήσουμε στοιχεία από τις καιρικές συνθήκες στο σύνολό τους... από την ομίλιν, τον τρόπο συμπεριφοράς, τη σιωπή... αλλά και από τους παροξυσμούς, τις εκενώσεις, τα ούρα, τα πύελα, τον εμετό... από τον ιδρώτα, το κρύο, τα ρίγη, τον βήχα, το φτέρνισμα, τον λόξυγκα. Αυτά πρέπει να τα εξετάσουμε, καθώς και τις συνεπειές τους"

Η θεωρία της υγείας και της ασθένειας βασίζεται στην αναγνώριση της σημαντικής επίδρασης του φυσικού περιβάλλοντος, των εποχών του έτους αλλά και του τρόπου ζωής του ανθρώπου. "Μόλις ένας γιατρός φτάσει σε μια πόλη που του είναι άγνωστη, πρέπει να εξετάσει με προσοχή τη θέση της: Πώς είναι προσανατολισμένη (α) σε σχέση με τους ανέμους, β) σε σχέση με την ανατολή του ηλίου... και ακόμη το νερό, να δει τις ιδιότητές έχει το νερό που πίνουν οι άνθρωποι σ' αυτό τον τόπο: είναι άραγε στάσιμο και μαλακό, ή μήπως είναι σκληρό και έρχεται από μέρη βραχώδη ή τέλος είναι αλμυρό και δυσκολοχώνευτο;... Τέλος, ποιά τρόπο ζωής προτιμούν οι κάτοικοι: αγαπούν το πολύ κρασί και το πολύ φαί και αποφεύγουν κάθε είδους σωματική κούραση, ή μήπως αγαπούν τη γυμναστική και γενικά τους σωματικούς κόπους, τρών πολύ και πίνουν λίγο"

* Το παρόν αποτελεί ουσιαστικά περίληψη του βιβλίου της Antje Krug, Heilkunst und Heilkult: Medizin in der Antike, Μόναχο 1993, ελλ.μτφρ. Αρχαία Ιατρική. Επιστημονική και Θρησκευτική Ιατρική στην Αρχαιότητα, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 1997

(Περί αέρων, υδάτων τόπων, 15 κ.ε.).

Σε ένα ανώτερο, κοσμικό, επίπεδο η υγεία ταυτίζεται με την ισορροπία των "τεσσάρων χυμών", συστατικών στοιχείων της ζωής (αίμα, φλέγμα, μαύρη και ξανθή χολή) και εντάσσεται έτσι στη νομοτέλεια μιας ανώτερης κοσμικής τάξης: Στους τέσσερις χυμούς της "φύσεως του ανθρώπου" (έτσι επιγράφεται το σύγγραμμα) αναγνωρίζεται το συμμετρικό σχήμα των τεσσάρων βασικών στοιχείων (φωτιά, νερό, αέρας, γη) με τις αντίστοιχες ποιότητες (θερμό, υγρό, ξηρό και ψυχρό) του Εμπειδοκλή, στο οποίο ανήκουν οι τέσσερις εποχές, οι τέσσερις ηλικίες του ανθρώπου και στο χώρο της ιατρικής τα τέσσερα σημαντικά όργανα: εγκέφαλος, καρδιά, συκώτι και σπλήνα.

Τη θεωρία των τεσσάρων χυμών συμπληρώνει αυτή της διαίτης (ενν. του τρόπου ζωής όχι της θεραπευτικής διατροφής) σύμφωνα με την οποία η υγεία εξαρτάται από την ορθή αναλογία μίξης φωτιάς και υγρού στοιχείου (δηλαδή ουσιαστικά το μεταβολισμό που πραγματοποιείται στον οργανισμό): "Όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί όπως και ο άνθρωπος αποτελούνται από δύο στοιχεία που έχουν διαφορετική δύναμη -εννοώ τη φωτιά (με ιδιότητες τη ζέση και τη ξηρότητα) και το νερό (αντίστοιχα με το κρύο και τη υγρασία)" (Περί διαίτης I,2). Το σώμα αλλά και η ψυχή διαμορφώνονται συνεπώς από την αναλογία της μίξης των στοιχείων και των ιδιοτήτων τους. Από αυτήν εξαρτάται η ευφυΐα και η ηλιθιότητα, η δύναμη και η έλλειψη της, το φύλο (ο άνδρας και η γυναίκα χαρακτηρίζονται στη σύστασή τους ως θερμό-ξηρό και υγρό-ψυχρό) και χαρακτηρίζονται οι ηλικίες: έτσι, ο μικρόκοσμος του ανθρώπινου σώματος αντανακλά αυτονόητα τον ανώτερο φυσικό κόσμο (τέσσερις εποχές κλπ).

Η αρρώστια. Αντίστοιχη είναι και η αντίληψη της αρρώστιας. Για τους ομηρικούς γιατρούς, που θεράπευαν μόνο τα τραύματα (**εικ.1**), οι αρρώστιες θεωρούνταν θεόσταλτες και μόνο οι θεοί μπορούσαν να τις γιατρέψουν. Πέρασαν αιώνες μέχρις ότου η αρρώστια που δεν προέρχεται από τραυματισμό, να αναγνωρισθεί (στο ιπποκράτειο σύγγραμμα Περί ιεράς νόσου), ως κάτι το φυσικό, δηλαδή ότι έχει φυσικές αιτίες. Για μας (από τον 19ο αι.) η πλειοψηφία των ασθενειών μπορεί να είναι αποτέλεσμα της επίδρασης μικροοργανισμών και βακτηριδίων. Για τους αρχαίους όμως η υγεία ισοδυναμούσε, όπως είπαμε, με την αρμονία και την τάξη όλων εκείνων των στοιχείων που αποτελούν την φύση του ανθρώπου, η οποία με τη σειρά της ήταν ένα απείκασμα του ανώτερου κόσμου. Η αρρώστια ως διαταραχή της υγείας ήταν επομένως κάτι που προσέκρουε στη φύση, ακόμα και αν είχε φυσικά αίτια. Για να παραμεριστεί η αρρώστια και να αποκατασταθεί η φυσική τάξη, πρέπει πρώτα να αναγνωρισθούν οι αιτίες της διαταραχής. Στον τραυματισμό, η αιτία μπορεί να αναγνωρισθεί ως ανωτέρα βία, που κατα-

στρέφει ιστούς και οστά και προκαλεί αιμορραγία. Η θεραπεία επομένως μπορεί να εφαρμοσθεί άμεσα. Το τραύμα επουλώνεται και το αίμα σταματά. Το αντίθετο συμβαίνει με την νόσον ή το νόσημα, τα αίτια της οποίας δεν είναι αρχικά φανερά. Σημασία έχει εδώ όχι το όνομα, αλλά η λεπτομερής περιγραφή της ασθένειας, όπως παραδειγματικά γίνεται στις Επιδημίες.

Αν σύμφωνα με τα προηγούμενα, η υγεία συνίσταται στην εξισορρόπηση των χυμών και των στοιχειωδών ποιότητων (την ευκρασία), τότε η άνοση κατανομή τους βλάπτει τον οργανισμό: η υπερβολική έκκριση χολής είναι βλαβερή, επίσης το υπέρμετρο φλέγμα ή αίμα. Εξίσου επιβλαβής είναι όμως και η κακή μίξη των χυμών, η δυσκρασία, π.χ. όταν καθεί αίμα από το σώμα εξαιτίας ενός τραύματος ή φλέγμα με την καταρροή. Κύριο χαρακτηριστικό της διαταραχής είναι ο πυρετός. Ως συνέπεια της δημιουργούνται νέες, βλαβερές ουσίες, όπως το πύον, που συνοδεύει πολλές ασθένειες και τα υλικά που περισσεύουν από την πέψη (τα περιττώματα). Στην πορεία της αρρώστιας τα βλαβερά αυτά στοιχεία, με ή χωρίς τη βοήθεια του γιατρού, απομακρύνονται από το σώμα (απόδοσις). Αν αυτό αποτύχει, δημιουργείται ένα χρόνιο νόσημα, καθώς οι βλαβερές ουσίες περιφέρονται μέσα στο σώμα. Με λίγη τύχη αυτές συγκεντρώνονται σε μια θέση, όπου είναι δυνατόν να εντοπισθούν με τη μορφή οιδήματος.

Η θεραπεία. Το καλύτερο θα ήταν αν με το σωστό τρόπο ζωής, το ευνοϊκό κλίμα και τη σωστή διατροφή ο γιατρός γινόταν περιττός. Εφόσον όμως διαταραχθεί η αρμονία των λειτουργιών του σώματος, τότε το σωστό είναι να προσπαθήσει ο γιατρός να εξουδετερώσει τη διαταραγμένη κατάσταση με κατάλληλα μέσα και δίαιτα, και παράλληλα να βοηθήσει το σώμα να απομακρύνει τις βλαβερές ουσίες. Τα μέσα που έχει στη διάθεσή του για να επιτύχει την εξουδετέρωση τους, είναι η αφαίμαξη με βεντούζες και η φλεβοτομία, τα εμετικά και τα καθαρτικά, καθώς και οι προσεκτικές τομές. Παράλληλα πρέπει όμως να διατηρήσει την εποπτεία για την πορεία της ασθένειας.

Η φυσιολογία. Η ανάγκη για μια πιο στενή έρευνα του σώματος πραγματοποιείται με το πείραμα και τη νεκροτομή (κυρίως σε ζώα), πρακτικές που ήταν γνωστές στην ιπποκράτεια και στην πρόζιμη ιατρική, αλλά η αξία τους ως πηγών γνώσης δεν εκτιμούνταν ιδιαίτερα. Η χειρουργική επέμβαση σε ζωντανό άνθρωπο συνδέεται με το όνομα του Ερασίστρατου από την Κέα. Πραγματοποιείται σε καταδίκους στο Μου-

εικ. 3
Φλεβοτομία στο ιατρείο. Ο ασθενής είναι όρθιος, μπροστά του λεκάνη. Στο τοίχο κρέμονται βεντούζες. Αρύβαλος του "γραφέα της Κλινικής", Μουσείο Λούβρου, 480-470 π.Χ.

εικ. 4
Σκηνή τοκετού στο επιύμβιο ανάγλυφο μιας μαιάς. Όστια, 2ος αι. μ.Χ.

Συνέχεια στη σελ. 6

εικ. 5

Εργαλειοθήκη με μαχαιρίδα, νυστέρια και λαβίδες από επιτύμβιο ανάγλυφο γιατρού. Πέργαμος 1ος αι.μ.Χ. "Για το ταξίδι να τακτοποιείς όσο γίνεται πιο πρακτικά σειρές απλών εργαλείων ώστε να είναι εύχρηστα. Ο γιατρός δεν μπορεί την κρίσιμη στιγμή να ψάχνει όλα ένα-ένα" (Περί ιητρού)

εικ. 6

Εργαλειοθήκη με νυστέρια και μοχλό οστών, πλαισιωμένη από δύο βεντούζες, σε αναθηματικό ανάγλυφο από το Ασκληπιείο των Αθηνών.

σειό της Αλεξάνδρειας, όπου αυτός, όπως πληροφορούμεθα, άνοιγε την κοιλιακή κοιλότητα για να τοποθετήσει κατευθείαν φάρμακα στο συκώτι ή να αφαιρέσει το συγκεντρωμένο πύον. Την ολέθρια απώλεια αίματος αντιμετώπιζε αποκόπτοντας με σφικτούς επιδέσμους τουλάχιστον για λίγη ώρα το τραυματισμένο μέρος του σώματος. Τον 3ο και 2ο αι. χαρακτηρίζουν εντυπω-

σιακές τεχνικές επινοήσεις που ακολουθούν τη γενική επιστημονική πρόοδο: έτσι η εφεύρεση της βαλβίδας έκανε δυνατή, για πρώτη φορά, την κατανόηση της λειτουργίας της καρδιάς τουλάχιστον σε μηχανικό επίπεδο. Ο Ηρόφιλος και ο Ερασίστρατος, με χειρουργικές τομές στην καρδιά, ανακάλυψαν το σύστημα των καρδιακών βαλβίδων και κατανόησαν τη λειτουργία τους. Ασχολήθηκαν επίσης με τη λειτουργία του εγκεφάλου, όπου διέκριναν το χωρισμό σε μεγάλο και μικρό εγκέφαλο και διαπίστωσαν την αφετηρία των νευρών και το πως οι τομές στον εγκέφαλο επηρεάζουν την κίνηση των άκρων.

Η σημαντικότερη συμβολή στην ιατρική της αρχαιότητας βρίσκεται -για μας- στα συγγράμματα ανατομίας και φυσιολογίας του Γαληνού (2ος αι. μ.Χ.), ιδιαίτερα στις λεπτομερείς περιγραφές των χειρουργικών επεμβάσεων, που χρησίμευσαν για αιώνες ως διδακτικά εγχειρίδια. Ο Γαληνός είναι αυτός που απέδειξε ότι σε όλες τις φλέβες τρέχει αίμα και μάλιστα διαφορετικό στις φλέβες και στις αρτηρίες (και όχι αέρας όπως πίστευαν). Επίσης, με σταδιακές τομές πέτυχε να καθορίσει τη λειτουργική περιοχή κάθε μιάς από τις μεγαλύτερες δεσμίδες νευρών. Τις μελέτες του για το σκελετό, το μυϊκό σύστημα και τα εσωτερικά όργανα τις συνόψισε στο πολύτομο έργο "περί λειτουργίας των μελών".

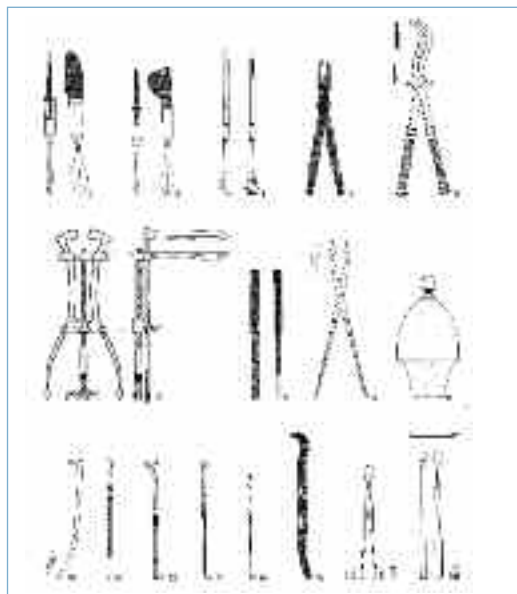
2. Ο γιατρός και το ιατρείο.

Τη διατύπωση της ιατρικής ηθικής στον Όρκο του Ιπποκράτη, το πιο μακραίωνα επίτευγμα της ιπποκράτειας σχολής, συμπληρώνει ο ορισμός του ιδανικού γιατρού (Περί ιατρού): "Το κύρος του γιατρού απαιτεί να έχει το χρώμα της υγείας και να είναι εύσαρκος, στο βαθμό που το επιτρέπει η φύση του. Ο λόγος είναι ότι για τον πολύ κόσμο γιατροί που δεν βρίσκονται σε αυτού του είδους την καλή κατάσταση δεν θα μπορούσαν ποτέ να φροντίσουν σωστά τους άλλους. Το δεύτερο είναι η υποχρέωσή του να είναι καθαρός στην εμφάνιση, τα ρούχα του να είναι καθωσπρέπει και τα αρώματα που χρησιμοποιεί να είναι ευάριστα και καθόλου ενοχλητικά στους άλλους. Όλα αυτά αρέσουν στους αρρώστους. Όσο για τα θέματα που σχετίζονται με την ψυχή, ο σώφρων άνθρωπος πρέπει να δίνει ιδιαίτερη σημασία στα εξής: όχι μόνο να κρατά κλειστό το στόμα του, αλ-

λά και να ζει μια απόλυτα τακτική ζωή".

Ο γιατρός επισκεπτόταν τους ασθενείς στο σπίτι τους. Πολλοί όμως γιατροί ασκούσαν το επάγγελμά τους σε ένα δημόσιο ιατρείο ή σε μια taberna, δηλαδή σε ένα είδος μαγαζιού (στην Πομπηία βρέθηκε το όνομα ενός γιατρού γραμμένο στην εξώπορτα). Οι χώροι έπρεπε να είναι ευάεροι και ευήλιοι, χωρίς ρεύματα και εκτυφλωτικό φως. Κατά τη διάρκεια της εξέτασης ο γιατρός και ο ασθενής έπρεπε να κάθονται, και μάλιστα, αν ήταν δυνατόν, σε ισοϋψή καθίσματα. Τα ερμάρια με κλειδαριά, όπου φυλάσσονταν επιστημονικά βιβλία, εργαλεία και φάρμακα εμφανίστηκαν μόλις στα ρωμαϊκά χρόνια (**εικ. 2**). Στην Ελλάδα χρησιμοποιούσαν σεντούκια και κιβώτια, καθώς και καλάθια για τις πετοέτες, τους επιδέσμους και τα σφουγγάρια για καθαρισμούς και επιδέσεις. Πολλά εργαλεία κρέμονταν απλώς στον τοίχο, όπου υπήρχαν ράφια για τα φυλοπράγματα. Επι πλέον ο γιατρός χρειαζόταν στο ιατρείο του δοχεία για νερό, λάδι και κρασί, που χρησιμοποιούσε κατά τον καθαρισμό και την επίδεση τραυμάτων, ενώ έπρεπε να έχει πρόχειρες στη διάθεσή του λεκάνες για φλεβοτομία ή πλύσεις (**εικ. 3**). Ο προνοητικός γιατρός είχε επίσης πρόχειρο και ένα πινακίδιο για να μπορεί κάπου-κάπου να κρατάει σημειώσεις. Απαραίτητος ήταν ένας βοηθός, που έδινε στο γιατρό τα εργαλεία, βοηθούσε στις εγχειρήσεις, τους κρατούσε ακίνητους, βοηθούσε στην παρασκευή των φαρμάκων και συνόδευε το γιατρό κατά τις επισκέψεις στα σπίτια των ασθενών.

Επαγγελματική εκπαίδευση με τη σημε-

εικ. 7

Ιατρικά εργαλεία ρωμαϊκής εποχής (τα εργαλεία είναι χάλκινα, τα σιδηρά μέρη σημειώνονται με σκούρο χρώμα): 1-2 νυστέρια, 3 ξέστρο, 4 οδοντάγρα, 5 οστιάγρα, 6 ενδοσκοπιο με βιδωτό ελατήριο, 7 κοπίδι, 8 σταφυλάγρα, 9 βεντούζα, 10 καθεύρας, 11 βελόνα για εγχείρηση καταρράκτη, 12 λαβή της βελόνας, 13-14 άγκιστρα, 15 μοχλός, 16-17 λαβίδες (από το Neue Paulty)

ρινή έννοια δεν υπήρχε στην αρχαιότητα. Ο καλύτερος τρόπος να μάθει κανείς μια τέχνη ήταν η μαθητεία, συχνά κοντά στον πατέρα, ή ως βοηθός με συμβόλαιο για ορισμένο χρονικό διάστημα. Οι πιο φιλόδοξοι προσκολώνταν επί πληρωμή σε ένα αναγνωρισμένο γιατρό. Οι σπουδές πήραν στους ρωμαϊκούς χρόνους τόσο σημαντικές διαστάσεις, ώστε το πλήθος των συνοδών-σπουδαστών της ιατρικής κατάντησε -όπως γνωρίζουμε από τους σατυρικούς- ένα δυσάρεστο χαρακτηριστικό των διδάσκαλων γιατρών της μόδας.

Για τα δίδακτρα, όπως και για την αμοιβή του γιατρού, δεν υπήρχαν κανόνες. Η ιατρική αμοιβή απουσιάζει ακόμα και από τον εξαντλητικό κατάλογο των τιμών αγαθών και υπηρεσιών του περίφημου διατάγματος του Διοκλητιανού. Μέτρο για την αξιολόγηση ενός γιατρού ήταν, όπως και σήμερα, η καλή φήμη που συνόδευε τις επιτυχίες του. Οι ευθύνες για ιατρικά λάθη ήταν όπως και τώρα δύσκολο να καταλογιστούν. Η περίπτωση θανάτου ή τραυματισμού εξ αμελείας του ασθενούς, οι υπερβολικές απαιτήσεις για έξοδα νοσηλείας και οι ψευδείς ιατρικές γνωματεύσεις δικάζονταν σύμφωνα με τους νόμους.

Η ειδίκευση με τη σημερινή έννοια ήταν άγνωστη. Αντίθετα μάλιστα, η καθολική γνώση της φύσης ως προϋπόθεση για ένα επιτυχημένο ιατρικό έργο εμφανίζεται ως το κύριο χαρακτηριστικό της ιπποκρατικής σχολής. Οι συνεχώς αυξανόμενες γνώσεις στην ανατομία, τις λειτουργίες του σώματος, τη διατροφή και τις θεραπείες οδηγούσε σχεδόν αναγκαστικά στην εξειδίκευση. Έτσι στη ρωμαϊκή εποχή η εικόνα του επαγγελματία γιατρού ταυτίζεται με τον ειδικό, ιδιαίτερα στους τομείς που απαιτούσαν ειδικά εργαλεία και αντίστοιχες επιδεξιότητες, όπως ο οφθαλμίατρος, ο ειδικός για τα αυτιά, ο οδοντίατρος και ο χειρουργός ειδικός για την αφαίρεση λίθων από την κύστη. Ως ειδικοί τομείς διαμορφώθηκαν επίσης η μαιευτική και η γυναικολογία, που ασκούσαν συχνά γυναίκες (**εικ.4**).

Ο δημόσιος ιατρός. Όπως είπαμε το ιατρικό επάγγελμα ήταν αρχικά τέχνη περιοδευόντων ή παράδοση κάποιων οικογενειών. Οι ελληνικές πόλεις-κράτη αναγνώριζαν ως υποχρέωσή τους τη μέριμνα για την υγεία των πολιτών με το διορισμό ενός "δημόσιου ιατρού", δηλαδή τη δέσμευση ενός, αναγνωρισμένης αξίας, ιατρού να εγκατασταθεί στην πόλη για μεγάλο χρονικό διάστημα, έναντι αμοιβής (συχνά χορηγίας ενός πλούσιου πολίτη), παραχώρησης οικίας, χωραφιών και άλλων προνομίων. Αυτό δεν σημαίνει (όπως άφηναν να νοηθεί κάποιες φιλολογικές πηγές) ότι ο ιατρός δεν εισπράττει αμοιβή από τους ασθενείς του. Είναι αξιοσημείωτο ότι στη Ρώμη, λόγω της αποστρέφης των Ρωμαίων για το επάγγελμα αυτό, οι γιατροί ήταν αποκλειστικά Έλληνες ή ελληνόφωνοι ανατολίτες.

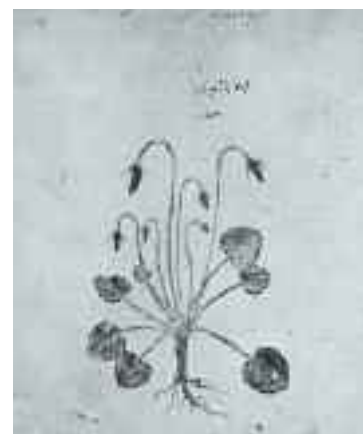
3. Ποιά ήταν τα εργαλεία που αποτελούσαν το βασικό εξοπλισμό του γιατρού;

Εργαλειοθήκες είναι γνωστές από επιτύμβια και αναθηματικά ανάγλυφα ιατρών (**εικ. 5 και εικ. 6**). Ανασκαφικά, έχουν βρεθεί κυλινδρικές θήκες με άγκιστρα, μήλες, σπάτουλες, βελόνες, καθώς και μικρά ορθογώνια κουτιά ξύλινα ή μεταλλικά με συρταρωτό καπάκι και διαμερίσματα στο εσωτερικό. Η πιο πλήρης εργαλειοθήκη βρέθηκε στην παλαίστρα της Πομπηίας, δίπλα στο σκελετό του γιατρού. Ήταν ένα μικρό τετράγωνο ξύλινο κουτί με δύο θήκες, τη μια πάνω στην άλλη: πάνω βρίσκονταν μαχαίριδια, λαβίδες, χειρουργικά άγκιστρα. Κάτω τα κουτάκια με τα φάρμακα και δίπλα τους κυλινδρικές θήκες, μια με τις διάφορες μήλες, οι υπόλοιπες περιείχαν φάρμακα σε μορφή ράβδων, τα λεγόμενα κολλύρια.

Το πιο κοινό εργαλείο ήταν, όπως και σήμερα, το νυστέρι (μάχαιρα, μαχαίριδιον, σμίλη λατ. *scalpellus*) (**εικ. 7. 1-2**), η μορφή και η ονομασία του οποίου ποικίλουν ανάλογα με τη χρήση: έτσι η λεπίδα μπορεί να είναι ευθύγραμμη, καμπύλη, ακόμα και δρεπανόσχημη (σε διάφορα μεγέθη για επεμβάσεις στη μύτη, τις αμυγδαλές ή το ουρίγγιο) ή στρογγυλεμένη (για μεγάλες και βαθειές τομές), ενώ η λαβή έχει συνήθως τη μορφή μιας σπάτουλας (χρήση π.χ. για να ξεχωρίσει τις φλέβες από το κρέας στις εγχειρήσεις φλεβίτιδας) ή ενός κουταλιού. Η εργασία με το νυστέρι υποστηριζόταν από άλλα εργαλεία που χειριζόταν ο βοηθός, όπως τα διάφορα άγκιστρα που τρυπούσαν και κρατούσαν ακίνητα τα χείλη των τραυματιών και τα αιμοφόρα αγγεία κατά τη διάρκεια της εγχείρησης (**εικ.7.13-14 και εικ.8.8**), οι βελόνες για τα ράψιμο της πληγής ή της τομής ή άλλες ειδικές π.χ. για εγχείρηση καταρράκτη (**εικ. 7.11-12**).

εικ. 8

Ιατρικά εργαλεία από τη Βάρη (Μουσείο Πειραιώς): 1-2 μήλες, 3-5 μηλωτρίδες, 6-7 λαβίδες (η πρώτη σταφυλάγρα), 8 διπλό άγκιστρον, 9 βελόνη.

εικ.9

Βιολέτα (*viola odorosa*), από το Διοσκουρίδη της Βιέννης: "η βιολέτα έχει ιδιότητες αναφυκτικές, ανακουφίζει τις καούρες του στομάχου και του ερεθισμούς των οφθαλμών. Λέγεται επίσης ότι το πορφυρό τμήμα του άνθους της γιατρεύει την παιδική επιληψία".

Αρχαιολογικό «Πανόραμα» από την Ελλάδα και τον κόσμο

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Τμήμα των Μακρών Τειχών
στο Μοσχάτο

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΜΑΚΡΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Κατά την εκτέλεση εργασιών αναβάθμισης των γραμμών του Η.Σ.Α.Π. αποκαλύφθηκαν δύο τμήματα των Μακρών τειχών 40 μέτρων το καθένα.

Τα τμήματα αυτά, που διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση, εντοπίστηκαν στο τμήμα των γραμμών μεταξύ Ν. Φαλήρου - Καλλιθέας, παράλληλα και σε μικρή απόσταση από την οδό Πειραιώς.

Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για το εσωτερικό τείχος.

Το πρώτο μεταξύ Μοσχάτου - Καλλιθέας σώζεται σε ύψος 1,80 μ. και είναι κατασκευασμένο από πελεκημένους δόμους με πλάτος 0,80 μ. ο καθένας. Εντοπίστηκε επίσης κλίμακα με τρία σκαλοπάτια και κεφαλόσκαλο και δίπλα ένα άνοιγμα πιθανώς πυλίδα για είσοδο και έξοδο.

Σ' αυτό το σημείο το πλάτος φτάνει τα 3,5 - 4 μέτρα.

Το δεύτερο τμήμα εντοπίστηκε σε απόσταση 500 μέτρων στο ύψος της γέφυρας Θεσσαλονίκης. Εδώ η κατασκευή διαφέρει. Ανάμεσα στους δόμους υπάρχει "γέμισμα" από μικρές πέτρες.

Δίπλα αποκαλύφθηκε ένα μικρό κτίριο και ένα εγχυτρισμός (ταφή βρέφους με πίθο) καθώς και τα ίχνη ενός μεταγενέστερου δρόμου.

Εξάλλου στο παρελθόν άλλα τμήματα των Μακρών τειχών είχαν έρθει στο φως, κατά την εκτέλεση έργων για τη διευθέτηση της κοίτης του Κηφισού, όπου εντοπίστηκε τμήμα της αρχαίας γέφυρας του Κηφισού, όπως και κατά τη διάρκεια έργων στην Πειραιώς.

Παλαιολιθικά εργαλεία
που αποκαλύφθηκαν στη Γαύδο

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΣΤΗ ΓΑΥΔΟ

Εργαλεία που βρέθηκαν στο νησί της νότιας Κρήτης, στη Γαύδο, χρονολογούνται από το 20.000 - 12.000 π.Χ. όπως π.χ. ένας χειροπέλεκυς, που δεν αποκλείεται να χρονολογούνται και σε πρωϊμότερη περίοδο μέχρι και το 70.000 π.Χ.

Το πιο σημαντικό είναι ότι καλύπτουν όλη την παλαιολιθική περίοδο μέχρι και το 7.000 π.Χ.

Η ανακάλυψη έγινε από το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης σε συνεργασία με την ΚΕ Έφορεία Χανίων με επικεφαλής την καθηγήτρια κ. Κατερίνα Κόπακα.

Όπως αναφέρει η ίδια : "Τα ευρήματα παραπέμπουν σε πρώιμους παλαιολιθικούς έως και μεσολιθικούς ορίζοντες. Συγκεκριμένα ο υπο-καρδιάσχημος χειροπέλεκυς από τοπικό ροδόχρωμο ασβεστόλιθο που βρέθηκε στην παραλία του Σαρακήνικου διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα εργαλείου των εξελιγμένων Αχελαίων λιθοτεχνιτών...".

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΤΥΜΒΟΥ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ

Το Νομαρχιακό Συμβούλιο Ανατολικής Αττικής μετά από εισήγηση του Νομάρχη κ. Λ. Κουρή ενέκρινε ομόφωνα σύναψη προγραμματικής σύμβασης με το Υπουργείο Πολιτισμού για την άμεση προώθηση των έργων για την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου "Τύμβου του Σοφοκλή" στη Βαρυμπόμψη (Δήμου Αχαρνών).

Ο φερόμενος ως Τύμβος του Σοφοκλή βρίσκεται σε περιοχή της Βαρυμπόμψης, η

οποία είναι εκτός σχεδίου. Ο χώρος έχει ερευνηθεί στα τέλη του 19ου αιώνα και στον περίβολο υπάρχουν σήμερα δύο μαρμάρινες σαρκοφάγοι, ενώ στην έκθεση του 1958, γίνεται λόγος για τρεις.

Οι σαρκοφάγοι χρονολογούνται στα τέλη του 5ου και στις αρχές του 4ου αιώνα π.Χ.

Στην εισήγησή του ο Νομάρχης Λ. Κουρής αναφέρει τα έργα της α' φάσης για την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου.

- Αποκατάσταση και επανατοποθέτηση των καλυμμάτων των λαρνάκων
- Στερέωση των πρανών.
- Εξοκαφή χωρίς μηχανικά μέσα για την κατασκευή θεμελίων για τοποθέτηση στεγαστικού προστασίας και τάφρου απορροής των υδάτων.
- Διαμόρφωση περιμετρικής διαδρομής με πρόβλεψη για τους έχοντες κινητικά προβλήματα.

Οι εργασίες θα γίνουν υπό την εποπτεία της Β' Εφορείας Προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων και αναμένεται να ολοκληρωθούν σε 5 μήνες. Ο προϋπολογισμός ανέρχεται σε 45.000 ευρώ και θα καλυφθεί από ίδιους πόρους της Νομαρχίας.

ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΟΥ ΒΡΕΘΗΚΕ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΑΡΧΑΙΟΚΑΠΗΛΩΝ ΕΙΝΑΙ ΓΝΗΣΙΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ;

Στην κατοχή αρχαιοκαπήλων στην Καβάλα βρέθηκε χάλκινο άγαλμα του 4ου π.Χ. αιώνα που αναπαριστά το Μ. Αλέξανδρο.

Ίσως αποδειχθεί σπουδαίο εύρημα, εάν τεκμηριωθεί ότι είναι γνήσιο έργο του Λυσίππου.

Το άγαλμα είναι ύψους 60 εκατοστών και κατασχέθηκε σε επιχείρηση της Ασφάλειας Θεσσαλονίκης. Μεταφέρθηκε στο εργαστήριο του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης για να εξεταστεί η γνησιότητά του.

Οι αρχαιοκάπηλοι ζητούσαν για να το πουλήσουν 7 εκατ. ευρώ.

Αρχαιολόγοι που εξέτασαν τα κατασχεμένα αποφάνθηκαν ότι τα περισσότερα εμπύπνουν στις διατάξεις για την προστασία των αρχαιοτήτων.

Ιδιαίτερα για το άγαλμα γνωμάτευσαν ότι πρόκειται για αντικείμενο μεγάλης αρχαιολογικής, ιστορικής και εμπορικής αξίας.

Το σώμα του αγάλματος δείχνει να είναι γνήσιο, αλλά εκφράστηκαν επιφυλάξεις για το αν ισχύει το ίδιο και για το κεφάλι, το οποίο πιθανώς να συγκολλήθηκε στη συνέχεια.

Γι' αυτό το λόγο θα γίνουν χωριστές αναλύσεις. Σε περίπτωση που αποδειχθεί η γνησιότητά του, θα πρόκειται για το πρώτο αυθεντικό έργο του Λυσίππου, προσωπικού γλύπτη του Μ. Αλεξάνδρου, το οποίο αποκαλύπτεται. Μέχρι σήμερα έχουν διασωθεί μόνο ρωμαϊκά αντίγραφα.

ΒΡΕΘΗΚΕ ΑΣΗΜΕΝΙΟΣ ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

Μοναδικός θεωρείται ο ασημένιος Παναθηναϊκός αμφορέας που βρέθηκε στην Αγορά των Αιγών, σε πρόχειρες ταφές.

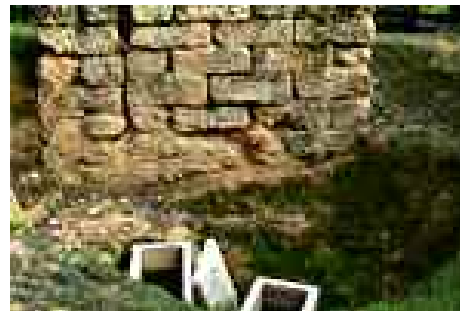
Το εύρημα αυτό ενισχύει την άποψη ότι οι ταφές αυτές ανήκουν σε υψηλά πρόσωπα.

Ίσως στον νόθο γιο του Μ. Αλεξάνδρου, Ηρακλή και στη μητέρα του Βαρσίνη, την οποία δολοφόνησε ο Κάσσανδρος για να πάρει το θρόνο της βασιλείας των Μακεδόνων.

Οι δύο ταφές αποτελούν ενιαίο σύνολο και βρέθηκαν όχι στη νεκρόπολη, αλλά σε δημόσιο σημείο της πόλης, λίγο βορειότερα από το θέατρο και το ανάκτορο των Αιγών, και κοντά στα ευρήματα - αφιερώματα της βασίλισσας Ευρυδίκης μητέρας του Φιλίππου στη θεά Εύκλεια.

Ο ασημένιος Παναθηναϊκός αμφορέας θεωρείται μεγάλης σημασίας δεδομένου ότι δεν έχει βρεθεί παρόμοιος σε άλλο σημείο της χώρας μας. Επίσης πρέπει το πρόσωπο που τον κατείχε να περιβάλλονταν από μεγάλη τιμή, αν σκεφτεί κανείς ότι οι νικητές των Παναθηναίων έπαιρναν ως έπαθλο πήλινους αμφορείς.

Συνέχεια στη σελ. 12

Ο Τύμβος του Σοφοκλή

Αν αποδειχθεί γνήσιο έργο του Λυσίππου, το άγαλμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου θα είναι το μοναδικό που έχει βρεθεί.

Μοναδικός ο αργυρός Παναθηναϊκός αμφορέας της Αγοράς των Αιγών

εικ.10

Μολύβδινο βαζάκι με επιγραφή ΛΥΚΙΟΝ και το όνομα του κατασκευαστή και άλλα γιάλινα για φάρμακα ρωμαϊκής εποχής

Οι λαβίδες (εικ. 7.16-17) είναι εργαλεία πολλαπλών χρήσεων. Ειδικές λαβίδες και μικρές τανάλιες με πριονωτή οδόντωση χρησιμοποιούνταν για την αφαίρεση μαλακών ιστών (αμυγδαλές, σταφυλές, αιμορροΐδες) (εικ. 7.8 και εικ.8.6), και -αντί για άγκιστρα- για την ακινητοποίηση των βλεφάρων και την περίδεση των αιμοφόρων αγγείων κατά τη διάρκεια της επέμβασης. Η πιο κοινή ανάμεσα στις τανάλιες ήταν η οδοντιατρική (οδοντάγρα), με κοντούς δυνατούς βραχίονες και ελαφρώς καμπύλα μάγουλα, που έκλειναν μαλακά χωρίς να εφάπτονται πλήρως για να μη σπασουν το δόντι (εικ.7.4). Για τα οστά και την αφαίρεση βλημάτων από το σώμα (ή του νεκρού εμβρύου από τη μήτρα) χρησιμοποιούνταν διάφορες άλλες τανάλιες, με μακριά οδοντωτά μάγουλα ή με τη μορφή ράμφους (για να φθάνουν σε δύσκολα σημεία) (εικ.7.5), ενώ για την αφαίρεση βελών με πτερύγια που δεν ήταν δυνατόν να απομακρυνθούν με τανάλια προβλεπόταν ένα ειδικό κοχλιαρόσχημο εργαλείο, "το κουτάλι του Διοκλή". Η επαναφορά στη θέση τους των σπασμένων οστών επιτυγχανόταν με ένα μοχλό (αναβολέα) με τη μορφή διπλού άγκιστρου, ενισχυμένου στη μέση (εικ.7.15). Τέλος για τον καθαρισμό ενός μολυσμένου οστού χρησιμοποιούνταν μικρά πριόνια (οπανιότερος ήταν ο ακρωτηριασμός με μεγαλύτερα πριόνια) και κοπίδια (εικ.7.7) ή το τρυπάνι. Όταν η μόλυνση είχε μεγάλη έκταση ανοίγονταν περιμετρικά τρύπες και το χαλασμένο οστό αντικαθίστατο με μια χάλκινη πλάκα.

Στον εξοπλισμό του γιατρού, εκτός από την εργαλειοθήκη, είδαμε ότι ανήκε και ένα κουτί με τις διάφορες μήλαι (εικ.8.1-5). Η μήλη, που λειτουργούσε ως προέκταση του δακτύλου του γιατρού, ήταν ουσιαστικά ένα ραβδάκι πολλαπλών χρήσεων που κατέληγε -ανάλογα με χρήση- σε μια σπάτουλα (οπαθομήλη) ή σε ένα κοχλιάριο (κυαθισκομήλη). Η σπάτουλα με κεντρική νεύρωση χρησιμοποιε ως αμβλύ λεπίδι και συγχρόνως ως

εικ. 11

Αναθηματικό ανάγλυφο με παράσταση θεραπείας (από δεξιά προς αριστερά): ο Αρχίνος προσέρχεται προσευχόμενος στο ιερό, στο εγκοιμητήριο ο ιερός όφις γλείφει την πληγή του, ενώ εκείνος βλέπει το θεό να θεραπεύει τον ώμο του. Η ίδια ακριβώς διαδικασία περιγράφεται σε μια επιγραφή (ίαμα) από το Ασκληπιείο της Επιδαύρου. Από το Αμφιάρειο του Ωρωπού, Εθν.Αρχ/κό Μουσείο Μέσα 4ου αι.π.Χ.

καυτήρας (για τον καυτηριασμό της τομής), υπήρχε όμως και η διπλή σπάτουλα, για την εξέταση του λαιμού. Η σπάτουλα-κοχλιάριο χρησιμοποιείτο για την εισαγωγή και απόθεση των φαρμάκων όσο το δυνατόν πιο κοντά στην πληγή ή την τομή ή ως ξέστρο στην αφαίρεση λίθων από την κύστη ή σε γυναικολογικές επεμβάσεις (εικ. 7.8). Την απόθεση συριγγίων, αιμορροΐδων κλπ και τη διερεύνηση τραυμάτων εξυπηρετούσε κυρίως η λεγόμενη ωτογλυφίς (μηλωτρίς) ένα λεπτό ραβδάκι που καταλήγει σε ένα μικρό κουταλάκι, ένα κοινότατο εύρημα στις ανασκαφές (εικ. 8.3-5). Η κατακράτηση ούρων αντιμετωπιζόταν, όπως και σήμερα με τη βοήθεια του καθετήρα, που ήταν για τους άνδρες ένας μακρύς σωλήνας σε σχήμα S, για τις γυναίκες ένα βραχύτερος και πιο ευθύγραμμος (εικ.7.10).

Ανάμεσα στα πιο συχνά απεικονιζόμενα ιατρικά σκεύη, που θα έλεγε κανείς ότι χαρακτηρίζουν εικονογραφικά το γιατρό, ανήκουν οι χάλκινες κωδωνόσχημες βεντούζες (συνήθως με λαιμό), που αποδεικνύουν τη βασική θεραπευτική σημασία της αναρρόφησης του αίματος και της αφαίμαξης στην αρχαία ιατρική.

Στα πιο περίπλοκα ιατρικά όργανα συγκαταλέγονται τέλος οι διάφοροι τύποι του ενδοσκοπίου (διόπτρα, κατοπήρ), ενός σύνθετου έμβολου που εισάγεται στο άνοιγμα του σώματος (παχύ έντερο, κόλπο), και το διευρύνει επιτρέποντας την άνετη εξέταση από το γιατρό. Εν προκειμένω διακρίνεται το μικρό ενδοσκόπιο, που λειτουργεί με πίεση (όπως στο σύγχρονο κάτοπτρο για τη μύτη) και το μεγάλο ενδοσκόπιο, που ήταν εξοπλισμένο με βιδωτό ελατήριο και δύο καμπύλους βραχίονες, που ρυθμιζόνταν και σταθεροποιούνταν επιτρέποντας έτσι μία εξέταση μεγαλύτερης διάρκειας (εικ.7.6).

4.Τα φάρμακα.

Στον Ομηρο όπως και στον Πλάτωνα, το φάρμακον αποτελεί, ανάλογα με τη δοσολογία, θεραπευτικό μέσο ή δηλητήριο. Για το ρωμαίο Κέλλσο η θεραπεία με φάρμακα στέκει ωστόσο ισότιμα πλάι στη διαιτητική και τη χειρουργική.

Στα αρχαιότερα συστατικά της φαρμακολογίας ανήκουν το λάδι και το κρασί, λόγω των μαλακτικών ιδιοτήτων του πρώτου και της βακτηριοκτόνου δράσης του δεύτερου. Ως απολυμαντικά και στυπτικά λειτουργούν διάφορα ορυκτά, όπως το οξείδιο και το θειικό άλας (η στύψη) του χαλκού, το οξείδιο του ψευδαργύρου και -παρά την τοξικότητά τους- ο μόλυβδος και το οξείδιο του μολύβδου. Γνωστή από πολύ παλιά ήταν επίσης η αντισηπτική δράση που είχε το ρετσίνι, κυρίως η ομύρνα, το πανάκριβο βάλαμο και η αλόη. Το λιβάνι και η μαστίχα βοηθούν στην αναπνοή ενώ

ειδικά το πρώτο καλύπτει και τις μυρωδιές (π.χ. από τα γαργαρινώδη τραύματα). Στις θεραπευτικές της υποκρατικής ιατρικής μεγάλο ρόλο έπαιζε η εκκένωση του σώματος με εμετικά και καθαρτικά μέσα, ανάμεσα στα οποία ιδιαίτερη σημασία -λόγω της άμεσης και δυνατής δράσης- είχε ο ελέβορος, δηλητήριο που μπορούσε να οδηγήσει στο θάνατο, χρήσιμο όμως και για τη θεραπεία ψυχικών παθήσεων. Άγνωστες είναι οι ακριβείς θεραπευτικές ιδιότητες του χυμού του σιλφίου (καθαρτικού και δυναμωτικού του στομάχου και γενικά ιαματικού με ευρεία χρήση), που υπήρξε μονοπώλιο της Κυρήνης είχε όμως εξαφανιστεί στη ρωμαϊκή εποχή.

Βασική πηγή για τη γνώση των θεραπευτικών φυτών αποτελεί η αλφαβητική ταξινόμηση (με εικονογράφηση και καταγραφή των ιδιοτήτων τους), από το Διοσκουρίδη τον 1ο αι.μ.Χ., που συμπληρώνουν οι πληροφορίες του Πλινίου και του Κέλσου, ο οποίος μάλιστα δίνει συνταγές με ακριβή δοσολογία και οδηγίες παρασκευής. Υπήρχαν επαγγελματίες συλλέκτες βοτάνων (ριζοτόμοι), ενώ τα εισηγμένα από την Αραβία και την Ινδία εξωτικά μπαχαρικά προμήθευαν οι αρωματοπώλες, ενώ οι μυροπώλες εμπορεύονταν κυρίως αλοιφές και έλαια. Στις πηγές μας τονίζεται συχνά το πρόβλημα του ελέγχου της ποιότητας και της καθαρότητας (σωστής συγκομιδής, επεξεργασίας και αποθήκευσης) των βοτάνων. Ανάμεσα στα πιο φημισμένα και πολυχρησιμοποιημένα επώνυμα (εμπορικά) φάρμακα ανήκε το λύκιο (=λευκαγκάδι), ο χυμός της ρίας του οποίου χρησιμοποιούνταν για δερματικές παθήσεις, οιδήματα, ενοχλήσεις του πεπτικού συστήματος και δαγκώματα από λυσσαομένα σκυλιά. Μικρά πήλινα και μολύβδινα αγγεία (με επιγραφή "λύκιο") βρίσκονται συχνά στις ανασκαφές (**εικ.10**). Μεγάλη διάδοση είχαν επίσης, ως αντίδοτα σε τοιμπίματα και δαγκώματα φιδιών και ζώων και γενικά για δηλητηριάσεις: Το μηδριδάτιον και η θηριακή (ένα πολύπλοκο φάρμακο, με βασικό συστατικό το όπιο). Σε ένα σιραιωτικό νοσοκομείο (valetudinatrium) στη Γερμανία βρέθηκαν σε απανθρακωμένη κατάσταση μεγάλες ποσότητες από βότανα: μικρό τσαϊ για το στομάχι, θυμάρι, βότανα πασιγνώστα ως θεραπευτικά μέσα για τραύματα, σπόροι από υοσκυάμους, κυλοκέρατα, βασλαμόχορτο, ιεροβοτάνη. Ξεχωριστή ομάδα αποτελούν οι αλοιφές για τα μάτια, που γνωρίζουμε από τις σωζόμενες λίθινες σφραγίδες, όπου αναγράφεται το όνομα του κατοκευαστή ή του γιατρού, και το είδος του φαρμάκου με το κύριο συστατικό και τη χρήση του. Χάπια και έμπλαστρα αναμινγούνταν με λίπος ή κερί προτού να σφραγιστούν, οι παστίλιες πλάθονταν ως τροχίσκοι, τα κολλύρια ως μακρόστενα μπασιουνάκια, που διαλύονταν κατά τη χρήση του σε ασπράδι ή σε γάλα.

II. Η θεϊκή παρηγοριά του Ασκληπιού

Η ιατρική επιστήμη με τα εργαλεία της και τη θεωρητική της κατάρτιση ήταν σε θέση να προσφέρει ως ένα ορισμένο βαθμό βοήθεια, δεν μπορούσε όμως να ικανοποιήσει όλες τις ελπίδες που έτρεφαν οι ασθενείς. Ο ίδιος ο γιατρός (σε αντίθεση με τους σημερινούς) θα αρνηθεί σύμφωνα με τον Ιπποκράτη τη νοσηλεία στις περιπτώσεις που τις θεωρεί ανέλπιδες. Το κενό συμπληρώνει ο Ασκληπιός, που όσο κανένας από τους παλιούς θεούς σκύβει με φροντίδα στο μεμονωμένο άτομο της ύστερης κλασικής εποχής. Μόνο αυτός μπορεί να προσφέρει βοήθεια, ακόμη και ενάντια σε κάθε λογική. Αυτή η αλληλοεξάρτηση της θεραπείας ως τέχνης και λατρείας, που μαζί βέβαια καταδίκαζαν τον τσαρλατανισμό και τη μαγεία, οδήγησε σε μια ευλαβική ανοχή, και ακόμη περισσότερο σε μια αμοιβαία υποστήριξη. Οι εποχές ακμής της λατρείας του Ασκληπιού αντιστοιχούν έτσι με την ακμή της ιατρικής και όχι με την παρακμή της. Ως το αρχαιότερο ιερό του Ασκληπιού θεωρείται αυτό της Τρίκκης στη Θεσσαλία, το σημαντικότερο όμως ήταν το Ασκληπιείο της Επιδαύρου, ενώ ονομαστό (ιδιαίτερα από την ελληνιστική εποχή) ήταν και το Ασκληπιείο της Κώ, έδρα της συνεκνίας των Ασκληπιάδων ιατρών, στην οποία ανήκε ο Ιπποκράτης. Από τον 5ο αι. και μετά τα Ασκληπιεία θα καλύψουν ολόκληρη την Ελλάδα, με τον Ασκληπιό να ταυτίζεται με τον Απόλλωνα (Κόρινθος, Δήλος, Πάρος) και τους τοπικούς ήρωες ιατρούς (στην Τροιζήνα με τον Ιππόλυτο, στην Αθήνα με τον Αμυνο, στον Ωρωπό και το Ραμνούντα με τον Αμφιάραιο). Από την Επίδαυρο ο θεός θα έρθει με το πλοίο στον Πειραιά και την Αθήνα. Κοινό χαρακτηριστικό των Ασκληπιείων είναι το άβατον, ένα εγκοιμητήριο, όπου -όπως μαθαίνουμε από τις αναθηματικές επιγραφές με την περιγραφή του "θαύματος" (τα ιάματα), που είδε ο Πausanias και βρέθηκαν στις ανασκαφές του ιερού (**εικ.11 και 12**) - ο Ασκληπιός έρχεται και θεραπεύει τον κοιμισμένο με το θεϊκό άγγιγμα (χειρών επίθεσιν) ή -στις περισσότερες περιπτώσεις- σαν γιατρός, ρωτώντας, εξετάζοντας, δίνοντας φάρμακα και εντολές για λουτρά, γυμναστική, δίαιτα και ροφήματα ή άλλοτε πάλι χειρουργώντας τον ασθενή, ο οποίος ξυπνάει το πρωί γιατρεμένος. Είναι άγνωστο αν η επιφάνεια του θεού συνοδεύονταν με πραγματική ιατρική επέμβαση από τους ιερείς πάνω στον υπνωτισμένο ασθενή. Το βέβαιο είναι ότι στις "ευχές" (τα ταξίματα) των Ασκληπιείων (**εικ. 13 και εικ.14**), όπως και αργότερα στα χριστιανικά "προσκυνήματα", αποκαλύπτεται η μοναδική θεραπευτική σημασία του ψυχοσωματικού παράγοντα.

εικ. 12

Αναθηματικό ανάγλυφο. Ο θεός γιατρεύει με την επίθεση των χειρών του την κοιμώμενη γυναίκα στο άβατο του Ασκληπιείου του Πειραιώς, όπου λίγα χρόνια μετά ο Αριστοφάνης θα στείλει για θεραπεία των ματιών του τον Πλούτο. Μουσείο Πειραιώς. Γύρω στα 400π.Χ.

εικ. 13

Τα ιάματα για τη θεραπεία παθήσεων των γεννητικών οργάνων (ανδρικών και γυναικείων) είναι πολύ κοινά στα ιερά των ιατρών θεών. Από το Ασκληπιείο του Πειραιώς 2ος ή 3ος αι.μ.Χ.

εικ. 14

Αναθηματικό ανάγλυφο, τάμα του Πυθονίκου στην Αγαθή Θεά, για τη θεραπεία πάθησης των ποδών του. Μουσείο Πειραιώς. Αρχές 3ου αι.π.Χ.

Μοναδική αναφορά για ασημένιο αμφορέα γίνεται από τον ιστορικό Αθηναίο και αφορά γιορτή στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου από τον Πτολεμαίο Φιλάδελφο, διάδοχο του Μ. Αλεξάνδρου. Εκεί - όπως αναφέρει - εμφανίζονται οι αμφορείς ασημένιοι.

Ο ασημένιος αμφορέας βρέθηκε τον Απρίλιο 2009 σε τάφο δίπλα σε άλλο που περιείχε οστά άντρα και χρυσό στεφάνι.

Επίσης βρέθηκαν ασημένια τεφροδόχος υδρία.

Μυκηναϊκά αγγεία
στην Αιανή Κοζάνης

Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΙΧΕ ΦΤΑΣΕΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΑΙΑΝΗ ΚΟΖΑΝΗΣ

Οι ανασκαφές που διεξάγονται αυτή την περίοδο, έφεραν στο φως, στη νεκρόπολη της Αιανής, μυκηναϊκούς τάφους, αποδεικνύοντας τον ενιαίο πολιτισμό ο' όλο τον Ελλαδικό χώρο, στην εποχή του χαλκού.

Μέχρι τώρα έχουν βρεθεί σε 20 θέσεις στην Κοζάνη, που έχουν ανασκαφεί, μυκηναϊκά ευρήματα τα οποία είναι αδιάψευστοι μάρτυρες από την κατοίκηση ανθρώπων, οι οποίοι έχουν κοινά πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά με εκείνους της υπόλοιπης Ελλάδας.

Από την ανασκαφή 4 λακοειδών μυκηναϊκών τάφων βρέθηκαν αμφορείς, οινοχόες και άλλα αγγεία της ύστερης εποχής του χαλκού.

Όπως λέει η έφορος Αρχαιοτήτων κ. Καραμήτρου - Μεντεσίδη Γεωργία, ερευνήθηκαν 50 ταφές κυρίως της Αρχαϊκής και Κλασικής εποχής, που περιείχαν σπάνια κτερίσματα: ισαλακωμένες φιάλες, αγγεία που οι πενθούσες έσπαζαν μέσα στα χέρια τους μετά τη σπονδή στο νεκρό, ειδώλια, σπονδύλους δωρικών κιόνων και επιτύμβιες στήλες.

Γενική άποψη του αρχαιολογικού
χώρου των Αιγών

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΤΙΣ ΑΙΓΕΣ

Σ' ένα ανοικτό Μουσείο θα μετατραπεί ολόκληρος ο αρχαιολογικός χώρος των Αιγών, που μικρό μόνο μέρος του έχει ανασκαφεί και αναδειχθεί, με κυρίαρχο στοιχείο, τους βασιλικούς τάφους με τον πιο προβεβλημένο εκείνο του Φιλίππου Β'.

Οι 200.000 επισκέπτες ετησίως, ζητούν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το αρχαίο Μακεδονικό Κέντρο.

Αυτό το κενό έρχεται να καλύψει η απόφαση για τη δημιουργία ενός Πολυκεντρικού Μουσείου των Αιγών, στο οποίο οι επισκέπτες θα μπορούν να περιηγούνται στα μνημεία και στο φυσικό τοπίο, θα κάνουν στάσεις σε στέγαστρα και διαδρομές θα ταξιδεύουν στο περιβάλλον και την ιστορία, και θα ζουν τη συναρπαστική "περιπέτεια" και δράση του Φιλίππου Β' και του Μ. Αλεξάνδρου.

Η υπεύθυνη, για όλη τη μελέτη αρχαιολόγος κ. Αγγελική Κοιταρίδη εξηγεί ότι όλες οι παρεμβάσεις που θα γίνουν, αποτελούν ένα master plan.

Πρόκειται όπως είπε για μια ουσιαστική διαχείριση της μνήμης και της κληρονομιάς της.

Αντί να δανείζουμε στους ξένους αρχαιότητες σε περιοδικές εκθέσεις και να επιτρέπουμε λήψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, μπορούμε εμείς να δημιουργήσουμε το δικό μας εικονικό Μουσείο με δυο επίπεδα:

α) Μέσω του διαδικτύου, δημιουργώντας ένα λειτουργικό portal, και μέσω του φυσικού χώρου των Αιγών, μέσα από μια αίθουσα προβολών ρεαλιστικής απεικόνισης. Το έργο αυτό είναι μια συντονισμένη προσπάθεια συγκέντρωσης όλων των γνωστών πηγών ερμηνειών και προσεγγίσεων με στόχο την παραγωγή και σύνθεση σχετικά με τη ζωή και το έργο του Μ. Αλεξάνδρου και τη συμβολή του στον παγκόσμιο πολιτισμό.

Η μελέτη αφορά επίσης την ανασκαφή και ανάδειξη των 540 τύμβων, την προσπάθεια προς το ανάκτορο, περιφράξεις, πεζογέφυρες, φυτεύσεις, την ανάδειξη των 30.000 θησαυρών των βασιλικών τάφων, που βρίσκονται στις αποθήκες κ.α.

ΤΟ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΣΕ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

Οπως αναφέρει το "ΕΘΝΟΣ" (26/5/10), ολοκληρώνεται φέτος έπειτα από εννέα χρόνια εντατικών εργασιών το μεγάλο αναστηλωτικό έργο της Ακρόπολης των Αθηνών, πρόγραμμα τόσο φιλόδοξο που φάνταζε σχεδόν ακατόρθωτο να ολοκληρωθεί, όταν ξεκινούσε το 2001.

Και τούτο διότι ταυτόχρονα έπρεπε, για πρώτη φορά, να γίνουν επεμβάσεις στον Παρθενώνα, τα Προπύλαια, το Ναό της Αθηνάς Νίκης, εργασίες στα περιμετρικά τείχη της Ακρόπολης, συντήρηση της επιφάνειας των μνημείων, καταγραφή και διερεύνηση των διάσπαρτων επί του βράχου μελών.

Το έργο στην πραγματικότητα αποδείχθηκε πολύ μεγαλύτερο από ό,τι αρχικά είχε υπολογισθεί και δικαίως η προϋσταμένη της ΥΣΜΑ (Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης) Μαίρη Ιωαννίδου το έχει χαρακτηρίσει ως ένα "έργο χαράς που μας κάνει υπερήφανους ως Έλληνες".

"Ακόμα πρέπει να γίνουν πολλά" είπε σε σχετική ομιλία της η κ. Ιωαννίδου, συμπληρώνοντας ότι "στην δίνη των εξελίξεων που ζει την περίοδο αυτή η πατρίδα μας, τολμώ να ευχηθώ οι εργασίες στην Ακρόπολη να συνεχισθούν παρά τις οικονομικές δυσκολίες και τις μισθολογικές περικοπές του προσωπικού, με τους ίδιους ρυθμούς, το πνεύμα και τον ενθουσιασμό που χαρακτήρισε την περίοδο που τελειώνει".

Υπολογίζεται ότι αναστηλώθηκαν 1.094 αρχιτεκτονικά μέλη με συνολικό βάρος 2.675 τόνων, 686 λίθοι δημιουργήθηκαν από θραύσματα, 1.129 αρχιτεκτονικά μέλη συντηρήθηκαν και 530 κυβικά μαρμάρου χρησιμοποιήθηκαν εδώ και 35 χρόνια, τότε που ξεκίνησε η πρώτη προσπάθεια αναστήλωσης στον Ιερό Βράχο, για να συμπληρωθεί η εικόνα της Ακρόπολης του 2010.

Από το 2001 ως το 2009 έχει αποδειχθεί επίσης με αριθμούς το πόσο γιγάντιο ήταν το αναστηλωτικό έργο.

Συγκεκριμένα, αποσυναρμολογήθηκαν 274 αρχιτεκτονικά μέλη και επανήλθαν στην θέση τους μετά από συναρμολόγηση 415 λίθοι συνολικού βάρους 1.892 τόνων.

Σε όλα τα μνημεία έχουν γίνει προσθήκες από νέο μάρμαρο.

Οι περισσότερες εξ αυτών έγιναν στον Παρθενώνα, όπου τοποθετήθηκαν 88 νέα αρχιτεκτονικά μέλη, σε αντικατάσταση των παλαιών τσιμεντένιων. Συνολικά χρησιμοποιήθηκαν 530 κυβικά μέτρα μαρμάρου.

Για τα επόμενα χρόνια έχουν προγραμματιστεί επεμβάσεις σε περιοχές των μνημείων, που παρουσιάζουν δομικά προβλήματα με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ, επεμβάσεις για τις οποίες η Πολιτεία έχει δηλώσει την πρόθεση της -παρά τις οικονομικές αντιξοότητες- να υποστηρίξει οικονομικά τα έργα της Ακρόπολης.

Αρχαιοελληνικά ονόματα σε οδούς του παλαιού και νεώτερου Πειραιώς

Η αρχαιοελληνική ιστορία και μυθολογία δίδει σε πολλές πειραϊκές οδούς το όνομά τους κατά την αρχική περί ονοματοθεσίας απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλεως του Πειραιώς υπ' αρ. 146 της ενδεκάτης (11ης) Αυγούστου 1836, επί δημαρχίας Κυριάκου Σερφιώτου, στην οποία τονίζεται, ότι το Δημ. Συμβούλιο "λάβόν υπ' όψιν τας προπατορικές ονομασίας των Ελλήνων των κατοικούντων τότε εν αυτώ" αποφάσισε την ονοματοθεσία των πειραϊκών οδών.

Στην είσοδο της πόλεως συναντούμε την οδό Πύλης προς τιμή της βόρειας πύλης της πόλεως του Πειραιώς. Είναι ένας από τους λίγους δρόμους που διατηρεί τη γενέθλια ονομασία του.

Πρώτος παράλληλος δρόμος είναι η οδός Ιπποδαμείας που μετονομάσθηκε εις Ευαγγελιστρίας, όταν ανηγέρθη ο ομώνυμος ιερός ναός, επειδή άγει εις αυτόν. Οφείλει το όνομά του στον περίφημο πολεοδόμο της αρχιτέκτονα Ιππόδαμο, που το όνομά του διασώζεται στην ομώνυμη πλατεία.

Επί της οδού Ιπποδαμείας, Ευαγγελιστρίας εκτίσθη το Ζάννειο Ορφανοτροφείο, κληροδότημα της Ελένης Νικήτα Ζαννή.

Ο θεός Ήφαιστος, του πυρός και του σιδήρου, δίνει το όνομά του στον επόμενο δρόμο που είναι η σημερινή Ελευθερίου Βενιζέλου, αφιερωμένη στον ομώνυμο μεγάλο Έλληνα πολιτικό (1867-1936).

Ο θεός του πολέμου Άρης τιμά με το όνομά του τον επόμενο παράλληλο δρόμο. Επί της οδού Άρεως ευρίσκεται η Στρατιωτική Σχολή των Ευελπίδων, που τότε ήταν στον Πειραιά, κι απέναντί της η οικία Ιακώβου Δ. Ράλλη, του δημιουργού - δωρητού της Ραλλείου Σχολής και Παιδαγωγικής Ακαδημίας, αδελφού του επί πολλά έτη δημάρχου Πειραιώς Λουκά Δ. Ράλλη.

Η οικία Ιάκ. Ράλλη μετά το θάνατο του κτήτορος εδωρήθη στο Δήμο Πειραιώς κι ερησιέμεισε πρώτα ως υπομοιραρχείο κι αργότερα ως Ειρηνοδικείο μέχρις ότου επωλήθη στην Εταιρεία Τηλεφώνων και σήμερα στεγάζει τον Ο.Τ.Ε. Πειραιώς. Η οδός Άρεως ορίζεται ως "διερχομένη προς άρκτου του Πολεμικού Σχολείου και προβαίνουσα κατ' ανατολάς μέχρι του άκρου της πόλεως, προς δυσμάς της Ερμαϊκής οδού" (απόφ.

446/21.12.1851 Δ. Πειραιώς).

Αργότερα μετονομάσθη εις Ναυάρχου Μπήττι προς τιμή του Βρετανού ναυάρχου Δαυίδ Μπήττι (1871-1936). Το 1956 επί δημαρχίας Δημητρίου Κ. Σαπουνάκη το τότε Δημοτ. Συμβούλιο αποφάσισε να μετονομάσει το δρόμο τούτο σε Καραολή και Δημητρίου προς τιμή των Κυπρίων αγωνιστών Μιχαήλ Καραολή κι Ανδρέα Δημητρίου με την απόφαση 1170/14.5.1956.

Μετά την οδό προς τιμή του Υδραίου ναυμάχου Αναστασίου Τοσμάδου (1774-1825) που διατηρεί το αρχικό όνομά της* η περικαλλής θεά της Σοφίας Αθηνά δίνει το όνομά της στην οδό που άρχιζε από τη βρύση της κεντρικής πλατείας, διερχόταν από την πλατεία των τεσσάρων καταστημάτων (οικοδομημάτων), τότε Όθωνος, αργότερα μέχρι σήμερα Κοραή, και προχωρούσε μέχρι το άκρο της πόλεως. Είναι η σημερινή Βασιλέως Γεωργίου Α'.

Μετά την οδό Αθηνάς έχουμε την οδό Σωτήρος Διός που οφείλει το όνομά της στο ιερό τα τέμενος του Σωτήρος Διός που βρισκόταν στην αρχή της οδού κατά την αρχαιότητα. Κοντά στο τέμενος της Αθηνάς Σωτήρας και το χάλκινο άγαλμα της θεάς, έργο κατά πολλούς, του Κηφισόδοτου, που βρίσκεται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιώς.

Για τούτο κι η οδός αυτή αναφέρεται σε παλαιά κείμενα ως Σωτήρας. Στα ιερά τέμενος του Διός Σωτήρος και της θεάς Σωτήρας ή Σωτείρας μετέβαιναν κυρίως οι ναυτικοί του αρχαίου Πειραιώς κι οι ξένοι για να προσφέρουν θυσίες για τη διάσωσή τους από τους κινδύνους του ταξιδιού τους, που ονομαζόταν σωτήριες.

Από το 1947 έως το 1961 το τμήμα της οδού Σωτήρος Διός από το λιμάνι έως τη Βασιλίσσης Σοφίας (σήμερα Γρηγόρη Λαμπράκη) μετονομάσθηκε εις Μακένζι Κινγκ με την υπ' αρ. 132/12-11-1947 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου προς τιμή του Καναδού Πρωθυπουργού Ουίλιαμ Λάιους Μακένζι Κινγκ (επί δημάρχου Γ. Χαραλαμποπούλου και Προέδρου Δ.Σ.Π. Γ. Ανδριανόπουλου). Προηγουμένως με το υπ' αρ. 19 ψήφισμα του Δήμου Πειραιώς της 11ης Οκτωβρίου 1917 που επικυρώθηκε με τις υπ' αρ. 167/22-11-1917 και 225/29-12-1917 αποφάσεις του Δ.Σ.Π. και μετά από πρόταση του Δημάρχου Αναστασίου Παναγιωτοπούλου είχε μετονομασθεί σε οδό

ΠΑΥΛΟΥ ΜΠΑΛΟΥΓΛΟΥ

Αντιπροέδρου Ο.Δ.Ε.Γ.
Πειραιά
και
Γενικού Γραμματέα
Φιλολογικής Στέγης
Πειραιά

Εμμανουήλ Ρέπουλη, αντιπροέδρου και υπουργού Εσωτερικών της κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου μετά την απόφαση οικονομικής ενόχουσης του Δήμου Πειραιώς με ποσό 2 εκατομμυρίων δρχ. της εποχής προς αποφυγή χρεωκοπίας.

Ο Κίμων δίδει το όνομά του στην επόμενη παράλληλη, όχι όμως για πολύ, αφού σύντομα μετονομάσθηκε με το σημερινό όνομα εις οδό Μπουμπουλίνας.

Ο νικητής των πρώτων Μηδικών πολέμων ηρωικός στρατηγός Μιλιτιάδης γνωστός από τη μάχη του Μαραθώνα το 490 π.Χ. είναι αυτός, που κατά την υπ' αρ. 446/21.12.1851 απόφαση του Δημ. Συμβουλίου, δίνει το όνομά του στην οδό την "αρχομένη από της βρύσης της νέας και μεγάλης αποβάθρας, διερχομένη διά του κέντρου της πλατείας, ένθα υπάρχει η δενδροφυτεία και λήγουσα ανατολικάς προς θέσιν Μουνιχίας". Μετονομάσθηκε εις οδό Αιγέως, του μυθολογικού ήρωος, πατέρα του Θηορέα, που έδωσε το όνομά του στο ομώνυμο πέλαγος, με το Διάταγμα της Νομαρχίας Αττικοβοιωτίας 1458/22-2-1852. Είναι η σημερινή οδός Π Μεραρχίας.

Στον ιστορικό Ξενοφώντα είναι αφιερωμένη η οδός "η αρχομένη από τας αποθήκας του Γιουρδή και προχωρούσα προς την Μουνιχίας ένθα και λήγει" (απόφαση Δ.Σ. 446/21-12-1851), επί δημαρχίας Πέτρου Ομηρίδη Σκυλίτση.

Μετονομάσθηκε εις Αφροδίτης (Δ. Νομ. Αττικοβοιωτία υπ' αρ. 1458/22-2-1852 κι εις οδό Γεωργίου Π. Σκουζέ, όπως και σήμερα, με την απόφαση κατά την υπ' αρ. 156 συνεδρίαση του Δημ. Συμβουλίου Πειραιώς της 11-12-1906).

Αφού περάσουμε την οδό Φιλελλήνων, αρχικό όνομα, συναντούμε την οδό που ήταν αφιερωμένη στη θεά Άρτεμη που συνδύαζε τις αρρενωπές και θηλυκές αρετές και το ιερό της ήταν στο λόφο της Μουνιχίας, γι' αυτό κι απεκαλείτο της Μουνιχίας Αρτέμιδος.

Είναι η σημερινή Χαριλάου Τρικούπη, όπως μετονομάσθηκε με την απόφαση της 159 συνεδριάσεως του Δημ. Συμβουλίου την 29-12-1906.

Κάθετοι δρόμοι των ανωτέρω με αρχαιοελληνικά ονόματα είναι:

- Φίλωνος, αφιερωμένη στον αρχιτέκτονα των ομώνυμων σκευοθηκών, όπου φυλάσσονταν τα πολεμικά σκεύη (όπλα). Η οδός διατηρεί το παρθενικό όνομά της σύμφωνα με την υπ' αρ. 446/21.12.1851 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Πειραιώς επί δημαρχίας Πέτρου Ομηρίδου Σκυλίτση.

- Ηροδότου, αφιερωμένη στον πατέρα της Ελληνικής Ιστορίας, που σύμφωνα με την απόφαση 446/21.12.1851 του Δ.Σ.Π. ήταν η οδός που "άρχεται από το ιερόν της Δυτικής Εκκλησίας και λήγει εις την οδόν την κάθετο της από την βρύσην του Αγίου Νικολάου".

Μετονομάσθη εις οδό Νοταρά με το υπ' αρ. 1458 Διάταγμα της Νομαρχίας Αττικοβοιωτίας της 22.2.1852 κι από τότε παραμένει μέχρι σήμερα.

- Αριστοτέλους** η σημερινή Κολοκοιτώνη που ορίζεται ως "η οδός, ήτις άρχεται από την Λάκκαν του Βάβουλα, διέρχεται από την δυτικήν πλευράν της πλατείας των τεσσάρων καταστημάτων και της πλατείας ένθα υπάρχει η δενδροφυτεία μέχρι της κάθετου οδού της διερχόμενης διά του Αγίου Νικολάου.

- Σωκράτους, η μετέπειτα Βασιλέως Κωνσταντίνου και σήμερα Ηρώων Πολυτεχνείου.

- Πausανίου, η σημερινή Αλκιβιάδου από το 1852.

- Μουνιχίας, η μετέπειτα Βασ. Σοφίας και σήμερα Γρηγόρη Λαμπράκη.

Άλλες οδοί με αρχαιοελληνικά ονόματα:

- Κόδρου
- Νεωρίων
- Ερμαϊκή Οδός (μετέπειτα Μακράς Στοάς) και σήμερα Γούναρη.

Όταν η εμπορική οδός μετονομάσθη εις Γούναρη, οδός Μακράς Στοάς, μετονομάσθη η μέχρι τότε Ι. Δροσοπούλου, στο βόρειο πλευρό της Αγίας Τριάδος.

- Κανθάρου, που άγει στον ομώνυμο αρχαιοελληνικό λιμένα

- Σηραγγείου, Ευρυπίδου, Πλάτωνος κι άλλες

Όπου και να περάσω ο Πειραιεύς με κάνει υπερήφανο για την αρχαιοελληνική προέλευσή του, τόσο της πόλεως όσο και των οδών της.

Λεωφόρος
Σωκράτους
(σήμερα Ηρώων
Πολυτεχνείου)
σε φωτογραφία
των αρχών
του 20ού αιώνα

* Ορίζεται ως "η προς Δυσμάς του φαρμακοποιού Α. Μαν, αρχόμενη από την βρύσην του Στάμη (πλατεία Ρήγα) και προβαίνουσα προς άκρον της οικίας του Κυριάκου Σεργιώτη μέχρι του άκρου της πόλεως ανατολικάς".

** Αργότερα οδός Αριστοτέλους ονομάσθη το, από Σωτήρος έως Π Μεραρχίας, τμήμα μεταξύ Σωκράτους (Ηρ. Πολυτεχνείου) και Καραϊσκού.

Το Αρχαιοελληνικό Μουσείο Πειραιά με τα μάτια τρίτων

Σημείωμα από την
ιστοσελίδα
του περιοδικού
"ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ"
4/3/2010

"Η εξαίρετη δουλειά των υπευθύνων της έκθεσης είναι αντιστρόφως ανάλογη της προώθησης του Μουσείου". Αυτό ήταν το συμπέρασμα αναγνώστη του περιοδικού που επισκέφθηκε το πρόσφατα ανακαινισμένο Μουσείο του Πειραιά, στην περιοχή του ελληνιστικού θεάτρου της Ζέας. Θεμελιωμένο το 1966, για να παίξει αργότερα το ρόλο του κεντρικού μουσείου της Β' ΕΠΚΑ - σήμερα συνδέεται με την ΚΣΤ' ΕΠΚΑ - , το Μουσείο Πειραιά στεγάζει αρχαιότητες που προέρχονται από την αρχαία πόλη του Πειραιά αλλά και όλη την παράλια περιοχή της Αττικής μέχρι και το Σούνιο, τη Σαλαμίνα, τα Μέθανα και τα Κύθηρα φανερώνοντας πτυχές της δημόσιας έκφρασης αλλά και της καθημερινής ζωής των αρχαίων κατοίκων της παράλιας Αττικής. Ανάμεσα στα εκθέματα ξεχωρίζει η εντυπωσιακή συλλογή από λίθινες πυραμιδοειδείς άγκυρες, ένα μετρολογικό ανάγλυφο (λίθινος πίνακας με ενδόγλυφες τις μετρι-

κές μονάδες του πήχη, της παλάμης κ.α.), λίθινος μετρητής όγκου υγρών, ένας μαρμαρίνος οφθαλμός τριήρους, μια ξύλινη σαρκοφάγος αλλά και χάλκινος αρχαϊκός κούρος, τέσσερα υπερμεγέθη χάλκινα αγάλματα θεών του 4ου αι.π.Χ., το Μνημείο της Καλλιθέας, θαυμάσια νεκρικά ανάγλυφα καθώς και η αναπαράσταση αρχαίου ιερού της Μητέρας των Θεών από το Μοσχάτο. Μετά και την πρόσφατη ανακαίνιση, ο χώρος αναδεικνύεται ως ένα από τα πιο ενδιαφέροντα, σύγχρονα και ομορφότερα μουσεία της Ελλάδας στα μάτια του επισκέπτη.

Όλα τα παραπάνω όμως ισχύουν στην περίπτωση που ο επισκέπτης εντοπίσει το μουσείο. Πράγμα εξαιρετικά δύσκολο, καθώς το μουσείο παραμένει δυστυχώς άγνωστο στο ευρύ κοινό, ενώ δεν γίνεται καμία προσπά-

θεια για την προβολή του. Έτσι μόνο μπορεί να εξηγηθεί η άγνοια των ανθρώπων, με την εξαίρεση των ηλικιωμένων, για την ύπαρξη μουσείου στην πόλη. Κατά τη διαδρομή προς το μουσείο μέσα από την πόλη του Πειραιά διαπιστώθηκε η απουσία πληροφοριακών πινακίδων, ενώ στο ίδιο το κτίριο η ένδειξη για την ταυτότητα του χώρου είναι μια μικρή μαρμαρίνη πινακίδα τοποθετημένη δίπλα στην (στεγασμένη) είσοδο, και γι αυτό θυσθεώρητη από τον τυχαίο πεζό.

Μήπως λοιπόν η μέριμνα για την ανάπλαση του χώρου θα έπρεπε να συνοδεύεται και από μέριμνα για την προβολή του; Απλές κινήσεις από το Δήμο αλλά και τους ανθρώπους του μουσείου, όπως η τοποθέτηση περισσότερων πινακίδων κατεύθυνσης προς το χώρο ή και οργάνωση δωρεάν ξεναγήσεων θα συνέβαλε έτσι ώστε οι κάτοικοι του Πειραιά να γνωρίσουν περισσότερες πτυχές της πόλης τους, έτσι ώστε να εκτιμήσουν το παρελθόν της, να σέβονται το παρόν της και να προετοιμάζουν θετικά το μέλλον της.